

Tarihin Oluşmasında Özgür İradenin Etkisi

(I)

İnsanın sahip olduğu özgür irade kaçınılmaz olarak tarihi olayların meydana gelişi ile ilgili olarak önemli bir rol oynamaktadır. Kur'an-ı Kerim, bütün olayların yaratılmasında ilahi iradenin tek söz sahibi olduğu gerçeğini bize sık sık hatırlatmaktadır. O zaman da bize insan ile olaylar arasındaki ilişkiye asla müdahale edilmeyeceği ve doğrudan doğruya veya dolaylı olarak bütün olayların uzağında durarak her şeye boyun eğmek zorunda kalacağımız yaklaşımı mı çıkıyor. Ama mutlaka Cenab-ı Allah'ın yaratma iradesi ve bu yaratmayı izleyen olayların meydana gelmesi ile insanın yaşayış biçiminde ortaya çıkan olaylar arasında bir ilişkinin olduğunu da her zaman göz önünde bulundurmak gerekir. Çünkü Allah olayları yaratır ama olayların kahramanı da insandır. Kur'an-ı Kerim olayların meydana gelişi ile insan iradesi ilişkilerini alabildiğince enine boyuna inceleyerek burada insanın iradesini ve olaylarla ilgisini anlatır. Kur'an-ı Kerim, özellikle insanın maddi alanlardaki tasarrufları ve bu tasarrufların maddeye yansımaları konusunda insanın iradesinin nasıl gerçekleştiğini ve oynadığı veya oynaması gereken rolünü anlatır.

Kur'an-ı Kerim insanın bu iradesini kullanması ile ilgili olarak tarihin başlangıcı ve ilk anından itibaren ona yeryüzünde alabildiğince üstün bir rol yüklediğini ve onun için de dünyada böyle bir zeminin hazırladığını ifade etmektedir. İnsanın dünya hayatında ona verilen irade ve seçme özgürlüğünün bir sonucu olarak tarihi olayları meydana getirme gücü de bahşedilmiştir: «*Biz ona doğru yolu gösterdik (İnsan) ya şükredici veya nankör olur.*» (el-İnsan, 76/3).

Nefse ve onu şekillendirene, sonra da ona hem kötülüğü ve hem de takvayı (isyan ve itaatini) ilham edene (hamdolsun). Nefsini temizleyen iflah olmuştur (kurtuluşa ermiştir). Onu kirletip örten ziyana uğramıştır.» (eş-Şems, 91/7-10).

«*Dinde zorlama yoktur. Doğruluk sapıklıktan seçilip gayet açık olarak belli olmuştur. Kim tağutu inkar edip Allah'a inanırsa muhakkak ki o kopmayan sağlam bir kulpa yapılmıştır. Allah işitendir, hakkıyla herşeyi bilendir.*» (el-Bakara, 2/256). Ayet ve hükümleri insanın kendi iradesini kullanarak tarihi şekillendirdiğini ifade edebiliriz.

İnsana verilen bu özgür irade ve bu iradeyi kullanarak serbest davranma nimetleri karşısında insanın yüklendiği misyonu yerine getirmesi onun için de aynı zamanda bir görev oluyor. Kullanabildiği ölçülerde kainattaki her şeyin insanı emrine verilmiş olması da onun için bir imtihan olduğunun da farkında olması istenmiştir. İşte insanoğlu Allah'ın kendisine bağışladığı akıl nimetini kullanarak dünya hayatına ve dolayısıyla da tarihi şekillendirerek olaylara arzu ettiği biçimi vermek onun kendi iradesini kullanabilme yeteneğine ve yağacağı

ilmi araştırmalara bağlı kılınmıştır. İnsan hür iradesini ve aklını kullanarak tarihi olayların Őekillenmesinde rol oynarken olayların meydana geliş kanunlarını, bu konudaki ilah, sünneti ve bütün boyutlarıyla birlikte bizzat deneyerek müşahede eder. İşte bundan asıl anlaşılması gereken husus, tarihi olayların insanın güçlü iradesiyle olduğu ve ortaya çıktığı konusunda hiçbir şüphenin olmadığı konusudur. İşte bunun bir sonucu olarak da Kur'an-ı Kerim, insanın değerini yücelterek ona farklı bir konum biçildiğini ve İnsanın ahsen-i takvim üzere en üstün bir yaratılışa sahip kıldığını beyan eder.

«Biz Ademoğullarına (güzel bir fiziki yapı, mizac ve akli yetenekler vermek suretiyle) çok ikramlarda bulunduk. ... Ve onları yarattıklarımızın büyük bir çoğunluğundan üstün kıldık.» (el-İsra, 17/70).

İnsanın yeryüzünde bütün varlıklar içinde üstün ve farklı olduğu ve kâinattaki olaylar içinde merkeze oturtulduğunu görüyoruz. İnsana verilen bütün bu güzellik ve imkânlarla diğer varlıklar üzerinde bir egemenlik kurmuş olup kendisi olayları etkileyerek tarihi Őekillendirirken, olayları kendisi oluşturur, olaylar onun hayatına müdahil olamazlar. O kendisi ile ilgili bütün olayları düşünür ve uygular. Bunları gerçekleştirirken de çok az bazı müşahhas Őeylere ihtiyaç duyar.

Ancak bütün bunların yanı sıra insanoğlu bazen tarihi olayların meydana gelişi sırasında kendi fonksiyonunu devreye sokmasına rağmen olaylardan etkilenip, olayların akıntısına kapıldığını da görmek gerekir. Bu da olayların bazen insan iradesini aşan oluşum Őeklinden kaynaklamaktadır.

İşte bir karşılaştırma yaptığımız zaman, beşeri sistemler, insanın tarihi olaylarda oynayabileceği rolü devre dışı bırakıp asıl olması gereken konumundan aşağılara indirmiş, ama ilahi kelim Kur'an-ı Kerim ise, insanı olması gereken konumunda tutmuş ve gereken değeri vermiştir. Bu beşeri düşünce sistemlerinin bazısı aklın iradesine tamamen teslim olmuş, bir kısmı da tarihi olayların meydana gelmesinde insanı iradesiz bir robot olarak görmüşlerdir. Bu düşünce akımlarının diğer bir kısmı da insanı dünyaya teslim olmuş, özgür iradesinden uzaklaştırmış, tamamen dünyevi ve maddi âleme boyun eğen zelil ve zavallı bir köle konumunda düşünmüştür. Batı düşüncelerine göre insan, maddi gelişmelerin etkisinde kalıp ona mağlup olmuş bir varlık olarak kabul edilmiştir. Buna karşılık İslam düşüncesi ve onun özü olan vahiy ise, insanı layık olduğu mevkie yücelterek gerçekten kabiliyet ve gücüne uygun bir Őekilde olayların meydana gelişi ile ilgili olarak bütün maddi gelişmeleri onun emrine verecek Őekilde olayların meydana getirilmesinde ve sürekli değişmesindeki rolünü vermiş ve bu husustaki iradesini de açıklamıştır.